

**ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ
МАҢЫЗДЫ МӘСЕЛЕЛЕР**

Халықаралық ғылыми журнал

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОВРЕМЕННОСТИ**

Международный научный журнал

**ACTUAL PROBLEMS OF
PRESENT**

The international scientific journal

№3 (49)

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бас редактор: Аданов К.Б., философия докторы (PhD) (Қарағанды)
Бас редактордың орынбасары: Шевякова А.Л., э.ғ.к., доцент (Қарағанды)

Заңтану

Ғылыми редактор және атқарушы хатшысы: Хан А.Л., з.ғ.к., профессор (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Нұрғалиев Б.М., з.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Ким Д.В., з.ғ.д., профессор (Барнаул, РФ)
Симонович Б., з.ғ.д., профессор (Сербия)

Педагогика

Ғылыми редактор: Сарбасова К.А., п.ғ.д., профессор, ҚПҒА академигі (Астана)
Атқарушы хатшысы: Бокижанова Г.К., п.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Тәжіғұлова Г.О., п.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Храпченко В.Г., п.ғ.д., профессор (Новосибирск, РФ)
Данияров Т.А., п.ғ.к., профессор (Түркістан)

Экономика

Ғылыми редактор: Шевякова А.Л., э.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Атқарушы хатшысы: Мусанова А.К., э.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Нурумов А.А. э.ғ.д., профессор (Астана)
Трохимец Е.И., э.ғ.д., доцент (Запорожье, Украина)
Бутрин А.Г., э.ғ.д., профессор (Челябинск, РФ)

Филология

Ғылыми редактор: Хамзин М.Х., филол.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Атқарушы хатшысы: Баймұрынов Ж.М., филол.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Насипов И.С., филол.ғ.д. профессор (Уфа, Башкортостан Республикасы)
Жақыпов Ж.А., филол.ғ.д., профессор (Астана)
Утяев А.Ф., филол.ғ.к., доцент (Стерлитамак, РФ)

Гуманитарлық ғылымдар

Ғылыми редактор: Еликбаев Н.Е., филос.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Атқарушы хатшысы: Касенов Е.Б., т.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Алексеев А.П., филос.ғ.д., профессор (Мәскеу, РФ)
Акмолдаева Ш.Б., филос.ғ.д., профессор (Бішкек, Қырғызстан)
Исмагамбетова З.Н., филос.ғ.д., профессор (Алматы)

Техникалық ғылымдар

Ғылыми редактор және атқарушы хатшысы: Шашанова М.Б., т.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Грузин В.В., т.ғ.д., профессор (Астана)
Волокитин Г.Г., т.ғ.д., профессор (Томск, РФ)
Яворский В.В., т.ғ.д., профессор (Қарағанды)

Фармация, химия

Ғылыми редакторы: Абдуллабекова Р.М., фарм.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Атқарушы хатшысы: Пахомова Д.К., м.ғ.к., доцент (Қарағанды)
Редакциялық алқа мүшелері:
Жаугашева С.К., м.ғ.д., профессор (Қарағанды)
Ишмуратова М.Ю., б.ғ.к., доцент (Қарағанды)

Состав редакционной коллегии по разделам журнала:

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Аданов К.Б., доктор философии (PhD) (Караганды)
Заместитель главного редактора: Шевякова А.Л., к.э.н., доцент (Караганды)

Юриспруденция

Научный редактор и ответственный секретарь: Хан А.Л., к.ю.н., профессор (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Нурғалиев Б.М., д.ю.н., профессор (Караганды)
Ким Д.В., д.ю.н., профессор (Барнаул, РФ)
Симонович Б., д.ю.н., профессор (Сербия)

Педагогика

Научный редактор: Сарбасова К.А., д.п.н., профессор, академик АПНК (Астана)

Ответственный секретарь: Бокижанова Г.К., к.п.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Тажигулова Г.О., д.п.н., профессор (Караганды)
Храпченко В.Г., д.п.н., профессор (Новосибирск, РФ)
Данияров Т.А., к.п.н., профессор (Туркестан)

Экономика

Научный редактор: Шевякова А.Л., к.э.н., доцент (Караганды)

Ответственный секретарь: Мусанова А.К., к.э.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Нурумов А.А., д.э.н., профессор (Астана)
Трохимец Е.И., д.э.н., доцент (Запорожье, Украина)
Бутрин А.Г., д.э.н., профессор (Челябинск, РФ)

Филология

Научный редактор: Хамзин М.Х., д.филол.н., профессор (Караганды)

Ответственный секретарь: Баймұрынов Ж.М., к.филол.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Насипов И.С., д.филол.н., профессор (Уфа, Республика Башкортостан)
Жакыпов Ж.А., д.филол.н., профессор (Астана)
Утяев А.Ф., к.филол.н., доцент (Стерлитамак, РФ)

Гуманитарные науки

Научный редактор: Еликбаев Н.Е., д.филол.н., профессор (Караганды)

Ответственный секретарь: Касенов Е.Б., к.и.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Алексеев А.П., д.филол.н., профессор (Москва, РФ)
Акмолдаева Ш.Б., д.филол.н., профессор (Бишкек, Кыргызстан)
Исмагамбетова З.Н., д.филол.н., профессор (Алматы)

Технические науки

Научный редактор и ответственный секретарь: Шашанова М.Б., к.т.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Грузин В.В., д.т.н., профессор (Астана)
Волокитин Г.Г., д.т.н., профессор (Томск, РФ)
Яворский В.В., д.т.н., профессор (Караганды)

Фармация, химия

Научный редактор: Абдуллабекова Р.М., д.фарм.н., профессор (Караганды)

Ответственный секретарь: Пахомова Д.К., к.м.н., доцент (Караганды)

Члены редакционной коллегии:

Жаугашева С.К., д.м.н., профессор (Караганды)
Ишмуратова М.Ю., к.б.н., доцент (Караганды)

© Частное учреждение Академия «Bolashaq»
РИО «Болашақ-Баспа», 2025

Международный научный журнал «Актуальные проблемы современности» зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан
(Свидетельство о постановке на учёт периодического печатного издания и № 15583-Ж от 25.09.2015г.).

Периодичность издания: 1 раз в квартал

Основная тематическая направленность ППИ: разные направления науки. Журнал публикует научные статьи, материалы исследований, сообщения, рецензии и др.

При перепечатке ссылка на журнал обязательна. Авторы несут ответственность за достоверность приведенных фактов, цитат, имен собственных, в том числе географических названий.

Подписка на территории Республики Казахстан по индексу **75319**

Федеральная служба по надзору за соблюдением законодательства в сфере массовых коммуникаций и охране культурного наследия Российской Федерации разрешает распространение международного журнала «Актуальные проблемы современности» (Республика Казахстан) на территории РФ. Разрешение на распространение продукции зарубежных периодических печатных изданий РП № 78 от 6 июля 2006 г. Подписка на территории РФ по индексу 88044 в объединенном каталоге «Пресса России» № 000053

Международный научный журнал «Актуальные проблемы современности» включен в национальную информационно-аналитическую систему «Российский индекс научного цитирования» (РИНЦ) – Договор № 75-02/2016 от 18 февраля 2016 г.

Members of the editorial board by sections of the journal:

EDITORIAL BOARD:

Chief editor: Adanov K.B., doctor of philosophy (PhD) (Karagandy)

Deputy chief editor: Shevyakova A.L., candidate of historical sciences, associate professor (Karagandy)

Jurisprudence

Academic editor and corporate secretary: Khan A.L., candidate of laws, professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Nurgaliev B.M., doctor of law, professor (Karagandy)

Kim D.V., doctor of law, professor (Barnaul, RF)

Simonovich B., doctor of law, professor (Serbia)

Pedagogy

Academic editor: Sarbasova K.A., doctor of pedagogical sciences, professor, academician APSK (Nur-Sultan)

Corporate secretary: Bokizhanova G.K., doctor of pedagogical sciences, associate professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Tazhigulova G.O., doctor of pedagogical sciences, professor (Karagandy)

Khrapchenkov V.G., doctor of pedagogical sciences, professor (Novosibirsk, RF)

Daniyarov T.A., candidate of pedagogical sciences, professor (Turkistan)

Economics

Academic editor: Shevyakova A.L., candidate of Economic Sciences, associate professor (Karagandy)

Corporate secretary: Musanov A.K., candidate of Economic Sciences, associate professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Nurumov A.A., doctor of economics, professor (Astana)

Trokhimets E.L., doctor of economics, associate professor (Zaporozhie, Ukraine)

Butrin A.G., doctor of economics, professor (Chelyabinsk, RF)

Philology

Academic editor: Khamzin M.Kh., doctor of philology, professor (Karagandy)

Corporate secretary: Baimurnov Zh.M., candidate of philology, associate professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Nasipov I.S., doctor of philology, professor (Ufa, Republic of Bashkortostan)

Zhakypov Zh.A., doctor of philology, professor (Astana)

Utyaev A.F., candidate of philology, associate professor (Sterlitamak, RF)

Human sciences

Academic editor: Yelikbaev N.E., doctor of philosophy, professor (Karagandy)

Corporate secretary: Kasenov E.B., candidate of historical sciences, associate professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Alekseev A.P., doctor of philosophy, professor (Moscow, RF)

Akmoldaeva Sh.B., doctor of philosophy, professor (Bishkek, Kyrgyzstan)

Ismagambetova Z.N., doctor of philosophy, professor (Almaty)

Technical sciences

Academic editor and corporate secretary: Shachshanova M.B., candidate of technical sciences, associate professor (Karagandy)

Members of editorial board:

Gruzin V.V., doctor of technical sciences, professor (Astana)

Volokitin G.G., doctor of technical sciences, professor (Tomsk, RF)

Yavorskiy V.V., doctor of technical sciences, professor (Karagandy)

Pharmacy, chemistry

Academic editor: Abdullabekova R.M., doctor of pharmacy, professor (Karagandy)

Corporate secretary: Pakhomova D.K., candidate of medical sciences (Karagandy)

Members of editorial board:

Zhaugasheva S.K., doctor of medicine, professor (Karagandy)

Ishmuratova M.Yu., candidate of biological sciences, associate professor (Karagandy)

МАЗМҰНЫ

Әтеш Ө.

Ерлан Жүніс поэзиясы: Жол, Уақыт және Ғарыш архетиптері – Экзистенциалдық және махаббат лирикасының тоғысы.....7

Хасенов Б., Бахитова Ж.

Қазақ тіліндегі дауысты дыбыстардың семантикалық сәйкестігі: дыбыс символизміне эксперименттік талдау.....19

Болдыш С.К., Тұрғанбай М.Д., Смагулова Г.С., Турсынова А.

Халық медицинасы: денсаулық сақтау саласының өткені мен болашағы арасындағы көпір....31

Дәрібекова А.С., Дәрібеков С.С., Дәрібекова Н.С.

Қазақстандық кәсіпорындарда киберқауіпсіздікті басқаруды жетілдіру.....42

Түлебаев Е.А., Тутай Д.С., Темиреева Н.Б., Карабаева Г.А., Турсынова А.Ж.

Болашақ фармацевтерде ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастырудағы ғылыми бағытталған тәсілдің рөлі.....59

Тлеубеков Т.С., Мурзалиева Г.Т., Айнабеков А.Е., Рязанцев М.И.

Өмір эликсирі: биологиялық белсенді үстеме құрамы мен әсерін зерттеу.....70

Бегимов Д.О., Алимжанов Д.С.

Тәжірибелік сабақ – оқу үдерісіндегі қажетті бөліктердің бірі.....83

ОГЛАВЛЕНИЕ

Атеш О.

Поэзия Ерлана Жюниса: Архетипы дороги, времени и космоса – Синтез экзистенциальной и любовной лирики.....7

Хасенов Б., Бахитова Ж.

Семантическая идентичность гласных в казахском языке: экспериментальный анализ звуко-символизма.....19

Болдыш С.К., Тұрғанбай М.Д., Смагулова Г.С.¹, Турсынова А.

Народная медицина: мост между прошлым и будущим здравоохранения.....31

Дарибекова А.С., Дарибеков С.С., Дарибекова Н.С.

Совершенствование управления кибербезопасности на предприятиях Казахстана.....42

Түлебаев Е.А., Тутай Д.С., Темиреева Н.Б., Карабаева Г.А., Турсынова А.Ж.

Роль научно-ориентированного подхода при формировании исследовательских навыков у будущих фармацевтов.....59

Тлеубеков Т.С., Мурзалиева Г.Т., Айнабеков А.Е., Рязанцев М.И.

Эликсир жизни: исследования состава и действия биологически активных добавок.....70

Бегимов Д.О., Алимжанов Д.С.

Практическое занятие - одна из необходимых частей учебного процесса.....83

CONTENTS

Ateş Ö.

Erlan Zhünis's Poetry: Archetypes of Road, Time, and Cosmos – A Synthesis of Existential and Love Lyric.....7

Khasenov B., Bakhitova Zh

Semantic identity of vowels in the Kazakh language: an experimental analysis of sound symbolism.....19

Boldysh S.K., Turganbay M.D., Smagulova G.S., Tursynova A.

Traditional medicine: a bridge between the past and the future of healthcare.....31

Daribekova A.S., Daribekov S.S., Daribekova N.S.

Improving cybersecurity management in Kazakhstan enterprises.....42

Tulebayev Y, Tutay D., Temireyeva N., Karabayeva G., Tursynova A.	
The role of a science-oriented approach in developing research skills among future pharmacists.....	59
Tleubekov T.S., Murzalieva G.T., Ainabekov A.E., Ryazantsev M.I.	
Elixir of life: research on the composition and effects of biologically active supplements.....	70
Beginov D. O., Alimzhanov D. S.	
Practical training is one of the necessary parts in the educational process.....	83

Тәжірибелік сабақ – оқу үдерісіндегі қажетті бөліктердің бірі

Бегимов Дастан Орынбасарович¹, Алимжанов Дастан Сайдағалиевич²

¹Қарағанды медицина университеті Физикалық денсаулық орталығының жаттықтырушы-оқытушысы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы, email: degimovdastan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0582-2704>

²Қарағанды медицина университеті Физикалық денсаулық орталығының жаттықтырушы-оқытушысы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы, email: dastanalimzanov016@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8608-3094>

Аннотация

Бұл мақала жоғары оқу орындарында сабақ жүргізетін оқытушылардың кәсіби шеберлігін ұштау мен дамыту мәселелеріне арналған. Зерттеудің мақсаты – тәжірибелік сабақтардың мазмұны мен әдістемесін жүйелі сипаттап, оқытушының кәсіби біліктілігін арттыруға ықпал ететін негізгі бағыттарды айқындау. Авторлар тәжірибелік сабақтардың мақсаттары мен міндеттерін, олардың түрлерін, кезеңдері мен өткізу әдістерін қарастырып, оқытушының сабақ өткізу технологиясы мен білім алушылардың дағдыларды меңгеруіне қатысты мәселелерге назар аударады. Материал ретінде қазіргі жоғары оқу орындарының оқу үдерісін жетілдіруге қатысты ғылыми-әдістемелік еңбектер, нормативтік құжаттар мен педагогикалық тәжірибелер пайдаланылды. Зерттеу барысында теориялық талдау, салыстыру, жүйелеу және интерпретация әдістері қолданылып, тәжірибелік оқытудың негізгі қағидалары мен оларды ұйымдастыру жолдары жан-жақты қарастырылды. Алынған нәтижелер тәжірибелік сабақтардың тек білім беру құралы ғана емес, сонымен қатар студенттердің кәсіби қызығушылығы мен құзыреттерін қалыптастырудың маңызды тетігі екенін көрсетеді. Авторлардың пікірінше, оқытушының өзі пәніне шынайы қызығушылық танытпайынша, студентті қызықтыра алмайды, ал оқыту үдерісінің тиімділігі осы ұстанымға тікелей байланысты. Сонымен бірге мақалада оқытушының кәсіби дамуына қойылатын талаптар мен педагогикалық шеберлікті арттыруға арналған нақты ұсынымдар ұсынылады. Мақалада сонымен қатар тәжірибелік сабақтарды заманауи білім беру технологияларымен ықпалдастырудың жолдары көрсетіліп, студенттердің белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін инновациялық әдістерге назар аударылады. Жаңа педагогикалық тәсілдерді енгізу оқытушының кәсіби құзыреттілігін кеңейтіп қана қоймай, оқу үдерісінің сапасын айтарлықтай жақсартатыны дәлелденеді. Жалпы, зерттеу нәтижелері тәжірибелік сабақтардың жоғары оқу орындарындағы жетекші рөлін айқындайды және оқытушылардың кәсіби шеберлігін жетілдіруге, білім сапасын арттыруға және студенттердің оқу жетістіктерін қамтамасыз етуге бағытталған.

Кілт сөздер: тәжірибелік сабақ, оқытушы, білім алушылар, жоспар, сабақ түрлері.

Практическое занятие - одна из необходимых частей учебного процесса

Бегимов Дастан Орынбасарович¹, Алимжанов Дастан Сайдағалиевич²

¹Тренер-преподаватель Центра физического здоровья медицинского университета Караганды, город Караганда, Республика Казахстан, email: degimovdastan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0582-2704>

²Тренер-преподаватель Центра физического здоровья медицинского университета Караганды, город Караганда, Республика Казахстан, email: dastanalimzanov016@gmail.com,

Аннотация

Данная статья посвящена вопросам совершенствования и развития профессионального мастерства преподавателей, ведущих занятия в высших учебных заведениях. Цель исследования заключается в том, чтобы системно охарактеризовать содержание и методику практических занятий, а также определить основные направления, способствующие повышению профессиональной квалификации преподавателя. Авторы рассматривают цели и задачи практических занятий, их виды, этапы и методы проведения, уделяя внимание вопросам учебной технологии преподавателя и освоению студентами необходимых навыков. В качестве материала использованы научно-методические труды, нормативные документы и педагогический опыт, связанные с совершенствованием учебного процесса в современных вузах. В ходе исследования применялись методы теоретического анализа, сравнения, систематизации и интерпретации, что позволило всесторонне рассмотреть ключевые принципы практического обучения и пути их организации. Полученные результаты показывают, что практические занятия являются не только средством обучения, но и важным механизмом формирования профессиональных интересов и компетенций студентов. По мнению авторов, если преподаватель сам не проявляет искреннего интереса к своему предмету, он не сможет увлечь студентов, а эффективность учебного процесса напрямую зависит от данного принципа. Кроме того, в статье представлены конкретные рекомендации по требованиям к профессиональному развитию преподавателя и повышению его педагогического мастерства. Также в статье показаны пути интеграции практических занятий с современными образовательными технологиями и акцентируется внимание на инновационных методах, которые позволяют повысить активность студентов. Внедрение новых педагогических подходов расширяет профессиональную компетентность преподавателя и существенно улучшает качество образовательного процесса. В целом, результаты исследования подчеркивают ведущую роль практических занятий в вузах, а также их направленность на совершенствование профессионального мастерства преподавателей, повышение качества образования и обеспечение академической успешности студентов.

Ключевые слова: практическое занятие, преподаватель, обучающиеся, план, виды занятий.

Practical training is one of the necessary parts in the educational process

Begimov Dastan Orynbasarovich¹, Alimzhanov Dastan Saidagalievich²

¹Trainer-lecturer at the Center for Physical Health of the Medical University of Karaganda, Karaganda city, Republic of Kazakhstan, email: degimovdastan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0582-2704>

²Trainer-lecturer at the Center for Physical Health of the Medical University of Karaganda, Karaganda city, Republic of Kazakhstan, email: dastanalimzanov016@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8608-3094>

Abstract

This article is devoted to the issues of improving and developing the professional skills of university lecturers. The purpose of the study is to systematically describe the content and methodology of practical classes and to identify the main directions that contribute to enhancing the professional qualifications of teachers. The authors examine the goals and objectives of practical classes, their types, stages, and methods of implementation, paying special attention to the teaching techniques of lecturers and the acquisition of skills by students. The study is based on scientific and methodological works, regulatory documents, and pedagogical practices related to the improvement

of the educational process in modern higher education institutions. Methods such as theoretical analysis, comparison, systematization, and interpretation were applied, which made it possible to comprehensively consider the key principles of practical training and the ways of its organization. The results demonstrate that practical classes are not only a means of teaching but also an essential tool for shaping students' professional interests and competencies. According to the authors, if a lecturer does not show genuine interest in their subject, they will not be able to engage students, and the effectiveness of the educational process directly depends on this principle. In addition, the article provides concrete recommendations regarding the requirements for professional development and the improvement of pedagogical skills of teachers. The article also highlights ways of integrating practical classes with modern educational technologies and emphasizes innovative methods that increase students' engagement and activity. The introduction of new pedagogical approaches not only expands the professional competence of lecturers but also significantly improves the quality of the learning process. Overall, the study results underline the leading role of practical classes in higher education and their importance in enhancing teachers' professional mastery, improving the quality of education, and ensuring students' academic success.

Keywords: practical lesson, teacher, students, plan, types of lessons.

1. Кіріспе

Тәжірибелік сабақ – оқу үдерісіндегі қажетті бөліктердің бірі. Тәжірибелік сабақтың мақсаты білім алушылардың алатын білімдерін нақтылап, талдап тексеруді тереңдетумен және кәсіби маңызды білім, еп-дағдыларын қалыптастырумен өлшенеді. Абай Құнанбаев (1993) атап өткендей: «Танымның бастапқы пункті және негізі — практика (тәжірибе)». Бұл ой тәжірибелік сабақтардың білім үдерісіндегі айрықша рөлін дәлелдейді. Тәжірибелік сабақтар білім алушылардың дене шынықтыру мәдениетін және олардың кәсіби тұрғыда ойлануына, спорт терминдерін игеруге, оқытушы-студент арасында жедел байланысты дамытуға мүмкіндік береді.

Оқытудың практикалық әдістері жоғары білім беруде құзыреттілікті дамыту үшін негізгі болып табылады (Жоу және т.б., 2023).

Тәжірибелік сабақтардың жоспары оқу бағдарламасының бағытына сәйкес болуы және оқытылатын тақырыптар жүйелілігінің ара қатынасын белгілеуі қажет. Ол кафедра мәжілісінде талқыланып, бекітілгеннен кейін барлық оқытушылар үшін бірдей болып табылады. Оқытушыға оқу топтарында тәжірибелік сабақ өткізу ұсынылады, тәжірибелік сабақ жүргізетін оқытушылардың жұмыстарын үйлестіру үшін өзара сабақтарына қатысу қажет. Тәжірибелік сабақтар арасында нормативтік құжаттар және арнайы әдебиеттерді оқу бойынша білім алушылардың өзіндік жұмыстары жоспарланады (Меңлібаев және Бектұрғанова, 2020). Тәжірибелік сабақтарда студенттер нақты жағдайларда спорт нормативтерін қолдану дағдыларын, нормативтік құжаттарға түсінік беру, сансыз көп оқу процесіне қажетті құжаттар арасында қажетті нормаларды таба алу, сонымен қатар өзін жеке қырынан көрсету, өзіндік ойлау және өзінің ұстанымын ұстай білу қабілеттілігін игереді.

Кіріспе практикалық сабақ қазіргі заманғы білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылатынын көрсетті. Оның маңызын тереңірек түсіну үшін түрлі тарихи кезеңдерде практиканың оқытудағы ерекше рөлін атап өткен отандық және шетелдік педагогтар мен теоретиктердің еңбектеріне назар аударайық. Олардың идеялары теорияны өмірмен біріктіру және кәсіби маңызды құзыреттерді қалыптастыру құралы ретінде практикалық сабақтардың қажеттілігін негіздеуге мүмкіндік береді.

Красинская (2019) атап өткендей, "практикалық-бағдарланған тәсіл... кәсіби қызметтің міндеттеріне сәйкес келетін құзыреттерді алуға бағдарланған", бұл практикалық-бағдарланған сабақтарды теориялық оқыту нысаны ретінде ғана емес, сондай-ақ нақты тәжірибеде талап етілетін кәсіби маңызы бар құзыреттерді мақсатты қалыптастырудың құралы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Исмаилов (2022) ғылыми-білім беру әдістеріне сүйене отырып, техникалық жоғары оқу

орындарының студенттері үшін физика бойынша практикалық сабақтардың әдістемесін зерттеді.

Ву және т.б. (2024) практикалық сабақтарды бағалауды қоса алғанда, үлкен деректер (big data) жағдайында жоғары оқу орындарында практикалық оқытуды бағалау жүйесін құруды зерттеді.

Ванг пен Ли (2022) практикалық оқыту сапасын арттыру мақсатында жоғары кәсіптік колледждерде практикалық оқыту курстарының моделін реформалаумен, атап айтқанда металл өңдеу практикасы және т.б. айналысқан.

Далабаев және т.б. (2025) болашақ физика мұғалімдерінің зерттеу құзыреттерін қалыптастыруда физикалық практикалық курстың (зертханалық және физикалық шеберханалар) рөлін зерттеді.

Ануар және т.б. (2023) кәсіптік білім беру студенттерінің индустриялық практикалық бағдарламадағы қабілеттерін зерттеді: үлкен және шағын өндірістегі практика кәсіби дағдыларды игеруге қалай әсер етеді.

Одинабобойев (2025) бастауыш буында (бастауыш мектепте) практикалық оқытудың нысандары мен құралдарын, оның ішінде кәсіптік және практикалық-бағдарланған білім берудің бір бөлігі ретінде қолөнер дағдыларын зерттеді.

2. Әдістері мен материалдары

Бұл зерттеу теориялық сипатта және жоғары білім беру жүйесінде практикалық сабақтарды ұйымдастыру проблемасы бойынша ғылыми, оқу-әдістемелік және нормативтік әдебиеттерді талдауға сүйенеді. Материал ретінде отандық және шетелдік педагогтар мен теоретиктердің еңбектері қаралды (Құнанбайұлы, 1993, Алтынсарин, 1988, Байтұрсынұлы, 1989, Дьюи, 2004, Каптерев, 2003, Фрейре, 2005, т.б.), сондай-ақ практикалық-бағытталған оқыту мәселелеріне арналған қазіргі заманғы жарияланымдар пайдаланылды.

Зерттеудің әдіснамалық негізін келесі жалпы ғылыми әдістер құрайды:

- педагогикалық әдебиетті теориялық талдау және синтездеу;
- отандық және шетелдік авторлардың көзқарастарындағы жалпы және өзіндік ерекшеліктерді анықтауға мүмкіндік берген салыстырмалы әдіс;
- практикалық-бағытталған оқытумен байланысты ұғымдар мен ережелерді түсіндіру және жүйелеу;
- білім беру процесіндегі практикалық сабақтың мәні мен мәнін түсінудегі негізгі үрдістерді анықтауға бағытталған ғылыми жарияланымдарды контент-талдау.

Аталған әдістерді қолдану оқу процесінің қажетті бөліктерінің бірі ретінде практикалық сабақтың рөлін негіздеуге және болашақ мамандардың кәсіби құзыреттерін қалыптастыру үшін оның маңызын айқындауға мүмкіндік берді.

3. Нәтижелері мен оның талқылауы

Жоғары оқу орындарындағы тәжірибелік сабақтардың тиімділігін талқылау барысында халықаралық ғылыми зерттеулерді ескеру маңызды. Мәселен, Peromingan және әріптестері (2025) атап өткендей: «физикалық белсенділік студенттердің тек қана денсаулығын емес, сонымен бірге олардың әлеуметтік және эмоциялық құзыреттерін қалыптастыруда көпқырлы рөл атқарады». Осыған ұқсас, Brown, Меса және Osman (2025) студенттердің физикалық белсенділікпен сәйкестенуін зерттеп, «бұл ұғымды практикалық білім беру қажеттіліктеріне бейімдеуге болатын динамикалық модель» екенін көрсетеді.

Сонымен қатар, Гао және әріптестері (2025) әлеуметтік қолдау мен достық қатынастардың студенттердің тәжірибелік дене шынықтыруға қатысуына айтарлықтай әсер ететінін дәлелдеді: «достар мен оқу орны тарапынан қолдау физикалық белсенділікке тартылуды арттырады». Ал Теу, Лоо және әріптестері (2025) студенттердің дене бітімін қабылдау ерекшеліктерін ескеру «практикалық сабақтарды жобалауда негізгі фактор болып табылады» деп тұжырымдайды. Тао, Ву және әріптестері (2025) болса, «кампушта белсенді

өмір салты мен студенттердің жан-жақты әл-ауқатын арттыруға бағытталған мақсатты бағдарламалардың маңыздылығын» көрсеткен. Демеуов және т.б. (2020) студенттердің дене шынықтыру даярлығын қалыптастыруда дене шынықтыру бойынша практикалық сабақтардың маңыздылығын атап өткен.

Бұл зерттеулер көрсеткендей, тәжірибелік сабақтар тек физикалық дайындықты жетілдіру құралы ғана емес, сонымен бірге студенттердің әлеуметтік бейімделуін, тұлғалық қалыптасуын және кәсіби құзыреттерін дамытуда ерекше маңызға ие. Осыдан кейін біз тәжірибелік сабақтардың мазмұны мен құрылымына тереңірек тоқталамыз.

Тәжірибелік сабақтың түрлері және өткізу әдістемесі өз алдына үлкен әлем. Бүгінгі таңда тәжірибелік сабақ өткізудің орнына байланысты, қажетті техниканың, құралдардың және мақсатының бар болуына қол жеткізуге талап етілетін тәжірибелік сабақтардың мынадай түрлерін айтып өткіміз келеді:

- аудиториялық тәжірибелік сабақтар;
- арнаулы жерлердегі тәжірибелік сабақтар (стадиондардағы);
- тренажердағы тәжірибелік сабақтар;
- полигондағы және саябақтағы тәжірибелік сабақтар;
- даладағы тәжірибелік сабақтар.

Тәжірибелік сабақтардың басқа да түрлері болуы мүмкін.

Жоғарыда көрсетілген тәжірибелік сабақ түрлерінің кез-келгенінен жоғары нәтижеге қол жеткізу оқытушыға және оның оқытудың оңтайлы тәсілін дұрыс таңдауға байланысты болып келеді. Оқытудың көптеген тәсілдері бар. Оның ішінде ең көп таралғаны:

1. Жаттығулар (топтық және жеке), бұнда меңгерілетіні және сарапталатыны:

– әртүрлі тәжірибелік іс-әрекеттер (спорт түрлеріне қарай тәсілдер, техникамен жұмыс және т.б.);

– олар бойынша нақты басқарушылық және басқа да арнайы шешімдерді қабылдаудың кәсіби кіріспесі;

– кәсіби қызмет барысындағы әртүрлі жағдайларда мамандардың тәртібін көрсететін қызметтік міндеттер.

2. Өндірістік «басқарушылық» жағдайларды сараптау (Қызылов пен Серімов, 2012).

Тәжірибелік оқытудың негізгі әдістерінің сипаттамасы жөніне келсек, жаттығу – оқытудың күрделі түрі, яғни білім алушылардың еп-дағдыларын қалыптастыру және оларды үздіксіз жетілдіру мақсатында үнемі күрделеніп отыратын тәсілдерді саналы түрде бірнеше рет қайталауды қарастырады.

Жаттығудың жеке және топтық деген екі түрі бар.

Жеке жаттығулар студенттерге қажетті білім, еп-дағдыларды қалыптастыру, сонымен қатар олардың кәсіби маңызды, іскери сапасын дамыту мақсатында өткізіледі.

Егерде кімде-кім қозғалтқыш іс-әрекетін орындау барысында жетістікке қол жеткізсе, сол сәттілікке алғашқы болып оң бағасын алуы тиіс. Бұл үшін ол болған іс-әрекеттерді басқаға түсінікті болатындай етіп жеткізуі керек. Бұл жағдайда білім алушы өзінің «жетістігін» сырттай қабылдауға мүмкіндік алады және онда алғаш рет іс-әрекетті «ұғыну» пайымы қалыптасады.

Топтық жаттығулар оқу тобының құрамында өткізіледі. Білім алушылар бір рөлде, бір лауазымда бола тұра, бірдей міндеттерді, тәсілдерді, оқиғаларды және іс-әрекеттерді меңгереді. Осының барысында олар қабылдаған шешімдердің сапасы айқындалады және олардың ішінен әр әрекет бойынша ең тиімді нұсқасы таңдап алынады (міндеттерді шешудің ең тиімді нұсқасы, ең оңтайлы тәсіл, ең тиімді іс-әрекет).

Мәселен, біріншіден, дене шынығу сапасын арттыру; екіншіден, бақылау нормативтерін тапсыруға дайындалу (тапсыру), турникте тартылу, арқан арқылы жоғарыға өрмелеу. Ол үшін 35-40 минут арнаулы дайындық кезеңін өткізген жөн: саптық түзелу, сәлемдесу, сабақ мақсатын түсіндіру. Қозғалыста дайындық жаттығуларын жасау, баяу немесе қарқынды жүгу (2-3 минут). Содан кейін сабақтың негізгі бөліміне көшу, ол 40 минутты қамтиды. Оған

гимнастика маталарында, кілемдерде жаттығу қимылдарын өткізу, турникте әр қилы ұстау арқылы тартылу (кемінде 5 рет). Соңында тәжірибелік сабақ қорытындыланады. Сол сияқты ұзындыққа секіру жаттығуларында назардан тыс қалдырмау керек. Оның да белгіленген нормативтері бар.

Дидактикалық мақсатқа және материал мазмұнының ерекшелігіне байланысты оқу тәжірибесінің мынадай түрлері бар: суретті иллюстративті, бағалық, проблемалық, жағдайды басқарушылық және т.б. Тәжірибелік сабаққа жағдайларды таңдау, іріктеу барысында, олар нақты, қызықты және үлгілі түрде болуы талабы қойылады.

Білім алушылардың дайындығы: тәжірибелік сабақтардың тапсырмаларын зерделеу; кеңестерді тыңдау; әдебиеттерді, нормативтік актілерді және басқа да құжаттарды зерделеу; тапсырмалар бойынша жағдаяттарды қарастыру және оларға жауаптар (шешімдер) дайындау; жазбаша, ауызша тапсырмаларды орындау.

Тәжірибелік сабақтың құрылымына тоқтамай кетуге болмайды.

Тәжірибелік сабақтың құрылымы басқа сабақтар сияқты мына бөліктерден тұрады: кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды.

Тәжірибелік сабақтың мақсатына жету үшін оқытушы белгілі бір әрекеттер атқарады.

Кіріспеде ол:

- ұйымдастырушылық мәселелерді шешеді;
- кіріспе сөзін айтады;
- білім алушыларды белсенді жұмысқа жұмылдырады және оның тәртібін анықтайды;
- оларды жаттығу орындарымен қамтамасыз етеді және әрқайсысының жұмыс орындарын анықтайды.

Сабақтың негізгі бөлімінде оқытушы қарастыратын оқу мәселелерін меңгерту үшін:

- студенттердің белсенділігін көтермелеу және дидактикалық мақсаттарға қол жеткізу үшін әдістемелік тәсілдер мен құралдарды пайдалануы;
- әртүрлі тәжірибелік тапсырмаларды тиімді шешу үшін білім алушылардың танымдық әрекеттерін сауатты басқаруы;
- сабақтарда студенттердің жұмыстарын басқару және оларға көмек көрсетуі;
- әртүрлі тапсырмаларды орындау барысында студенттердің саналы ынтасын және тәуелсіздігін қолдауы қажет.

Қорытынды бөлікте оқытушы сабақты қорытындылайды, білім алушылардың әрекетін бағалайды және қажет болған жағдайда жекеленген мәселелерді қайта қарастыру үшін тапсырмалар береді; келесі сабақтың тапсырмаларын анықтап, студенттерге зерделеу және қарастыру үшін қажетті дидактикалық материалдарды береді.

Тәжірибелік сабақ өткізудің әдістемесі әртүрлі болып келуі мүмкін, ол көбінесе оқытушының жеке қабілетіне, педагогтік тәжірибесіне және сабақ өткізуге дайындық деңгейіне байланысты болып келеді. Әдістемелік әдебиеттерде көрсетілгендей, оқытушының тәжірибесі қаншалықты бай болғанмен ол әдетте әр тәжірибелік сабаққа дайындалуы қажет. Оқытушының тәжірибелік сабақ өткізуге деген дайындығы мына кезеңдерден тұрады:

- сабақ тақырыбына жаңа нормативтік материалдарды, спорт тәжірибесін және арнайы әдебиеттерді қолдана отырып, пысықтап жетілдіру;
- қойылған әр міндеттің мазмұнына қатысты тосыннан қойылған сұрақтарға дайын болу, барлық жүктелген міндеттерді шешу;
- сабақтың әр кезеңіне жұмсалатын уақыт көлемін анықтау үшін тәжірибелік сабақ өткізудің жоспарын құру: кіріспе, теориялық, практикалық мәселелерді талқылау, міндеттерді шешу, қорытынды шығару;
- оқу үдерісіне білім алушылардың барлығын қатыстыруды қамтамасыз ету, олардың білімдерін тексеру үшін аталған тақырып бойынша сұралатын студенттерді анықтау;
- келесі сабаққа білім алушылардың өзіндік жұмыстары үшін берілетін тапсырмаларды алдын-ала ойластырып, анықтау, оның негізінде келесі тақырыптың маңызды мәселелерін талқылау үшін міндеттерді іріктеу, таңдау.

Тәжірибелік сабақтың құрылымы мына элементтерді қамтиды: ұйымдастыру кезеңі (оқытушы студенттермен амандасады, жоқ студенттерді журналға белгілейді, барлық білім алушылардың сабаққа дайындығын анықтайды, сабақтың тақырыбы мен жоспарын айтады); түсінбеген материал бойынша білім алушылардың сұрақтарына жауап береді; негізгі бөлім (теориялық сұрақтарды талқылау және міндеттерді шешу); қорытынды шығару (оқытушы барлық топтың жұмысын бағалайды, алған бағаларын айтады, білім алушылардың жұмыстарындағы нақты кемшіліктері мен жетістіктерін хабарлайды, келесі сабаққа тапсырма береді).

Тәжірибелік сабақтың негізгі бөлімінде теориялық және практикалық мәселелерді талқылауға көңіл бөлінеді, міндеттерді шешу көп уақыт алады, ал теориялық мәселелерді талқылау екі жұп сабақтарда 15-20 минут бөлу ұсынылады. Теориялық мәселелерді талқылау әртүрлі нысанда болуы мүмкін: білім алушылардың баяндамасы, теориялық мәселелердің міндеттерін шешу.

Теория мен практиканы оқытудың интеграцияланған бағдарламасы оқушылардың кәсіби құзыреттерін қалыптастыруда оң рөл атқарады (Зайцева мен Мишневс, 2019).

Оқытушы мен студент арасында қарым-қатынас стилі орнауы керек. Қарым-қатынастың авторитарлық стилінде педагог жеке өзі әр білім алушының немесе ұжымның тіршілік әрекетіне қажетті барлық сұрақтарды шешеді. Өзіндік ұстанымнан шыға отырып, ол өзара әрекеттің мақсаты мен ережесін анықтайды және субъективті түрде қызмет нәтижесін бағалайды. Қарым-қатынастың авторитарлық стилі қамқоршылық және диктат тактикасы көмегімен жүзеге асырылады. Сорт сабақтарында психологиялық аспектілер қажет-ақ.

Қарым-қатынастың жол берушілік (анархиялық, ескермеушілік) стилі педагогтың мейлінше қызметке құлшынысын сипаттайды, бұл оның нәтижелеріне жауапкершілікті түсірумен түсіндіріледі. Бұндай педагогтар тек сабақ берумен шектеліп, өзінің міндеттерін немқұрайлы орындайды. Қарым-қатынастың жол берушілік және авторитарлық стильдің жалпы ерекшелігі дистанттық қарым-қатынас, сенімнің жоқтығы, анық оғаштық, жатырқаушылық, өзінің басым жағдайын көрсету болып табылады.

Демократиялық стиль (көпшілік). Қарым-қатынастың бұл стилінің баламасы көбінесе демократиялық деп аталатын педагогикалық өзара әрекеттестікке қатысушылардың ынтымақтастық стилі болып табылады. Бұндай стильде педагог өзара әрекеттестікке білім алушының рөлін арттыруға, әр білім алушыны жалпы істі шешуге жұмылдыруға бағдарланған. Бұл стилдің негізгі ерекшелігі - өзара бағдарлық пен өзара қабылдаушылық. Бұл стилді ұстанатын педагогтерге білім алушылармен белсенді тиімді қарым-қатынас орнатып, олардың мүмкіндіктерін, сәттіліктері мен сәтсіздіктерін тепе-тең бағалаған жөн. Оларға білім алушылардың алдына қойған мақсаты мен оның мінез-құлқының себеп-салдарын терең түсіну және оның тұлғасының дамуын болжамдай білу тән. Қарым-қатынастың демократиялы стиліндегі педагогтер өз қызметінің сыртқы көрсеткіштері бойынша олар өздерінің авторитарлы әріптестеріне жол береді, бірақ олардың ұжымындағы әлеуметтік-психологиялық климат әрқашан сәтті.

Ынтымақтастық - бұл біздің уақытымыздағы белгі. Ынтымақтастық педагогикасы оқу үдерісіне қатысушылардың арасында ізгі және сенімді жаңа деңгей қояды. Оқу ынтымақтастығының әдістемесі біріккен жұмысқа негізделеді және оны жиі корпоративті оқыту деп атайды.

Тәжірибелік сабақтардың танымдық қызметі күрделі ұғымдарды жеке және ұжымдық оқыту жолымен және игерген білімдерін интеллектуалды іскерлік негізінде қайта құру жолымен жүзеге асырылады.

Тәжірибеліктің дамыту қызметі білім алушылардың ой-өрісін кеңейту, білім және іскерлік аясында олардың интеллектуалдың әлеуетін толықтырудан тұрады.

Тәжірибеліктің тәрбиелеу аспектісі тұлғаның интеллектуалды тұрғыда қалыптасуына, білім алушының жалпы білім беру деңгейі негізінде олардың кәсіби маңызды сапасын өндіруге бағытталған.

Жалпы, *тәжірибелік сабақ* – берілген тапсырма бойынша білім алушылардың дене тәрбиесін шыңдауда өз бетінше жұмыс жасаудағы немесе өмірден алынған тәжірибелерді, қолданыс материалдарын жинақтау барысында құрылатын сабақ күрделі түрі екені анық.

Әдетте, тәжірибелік сабақ білім алушылардың бір ғана оқу тобында өтіледі.

Тәжірибелік сабақты өткізгенде оқытушы мен студенттерге сөз бен ой анық болуы үшін алдын ала глоссарий жасалғаны дұрыс. Глоссарий – (латын тілінде «*glossarium*» – «жинақ» деген мағынада) кез-келген білім саласында түсінік беретін, кейде басқа тілге аударма жасалатын, түсінік беретін, үлгі көрсететін, мамандандырылған терминдер (біздің жағдайда спорт аталымдары) сөздігі. Глосс жиналысы және глоссарий сөздіктің негізін салушы болып табылады. Брокгаузер және Ефронның энциклопедиялық сөздігінің түсіндірмесі бойынша «глоссарий» – әсіресе грек және латын авторларының шығармаларындағы аз танымал сөздерге түсінік береді. Глоссарий — сонымен қатар жиі қолданылатын сөздердің тізімі болып табылады.

Тәжірибелік сабақ өткізудің ұтымдымды тағы түрі — Презентация (таныстырылым). «Презентация» сөзі ағылшын тілінің «*to present*» - «бір нәрсені ұсыну» деген мағынада қолданылады. Презентация (таныстырылым) – спорт залына ақпарат жеткізу немесе оған презентацияны ұйымдастыруға қажетті нақты іс-әрекеттерді атқаруға бағытталған, кейде визуалды бейнеде сөз сөйлеу болып табылады. Оңтайлы, тиімді презентация әдетте алдын ала жоспарланған, жақсы ұйымдастырылған және нақты бір командаға (топқа) арналған болуы қажет.

Қазіргі жоғары оқу орнының физикалық тәрбие жүйесінде ақпараттық технологияларды қолдану арқылы практикалық жаттығулардың тиімділігі артады (Kerimbayev, Abdykarimova & Sharmuhanbet, 2015).

Үлгі – бұл ең жарқын, ең жақсы, үздік нұсқа, бір нәрсені дәлелдеу немесе түсіндіру үшін өткізілетін құбылыс (ереже үлгілері).

Сілтеме – бұл сайттың бір бетінде басқа адреске жіберу немесе кез-келген басқа қор арқылы өтетін кескін және мәтін.

Слайд – бұл презентацияда (таныстырылымда) шығып сөйлейтін, мысалмен дәйектелген суретті материал.

Іскери ойын – кәсіби қызметтің әр түрлі жағдайында оны орындаудың жаңа тәсілдерін іздеу әдісін жобалау құрылғысы. Іскери ойын адамдар белсенділігінің және әлеуметтік бірлесіп (команда болып) әрекет жасаудың әр түрлі аспектілерін ежіктейді. Сонымен қатар ойын тиімді, оңтайлы оқытудың бірден-бір тәсілі болып табылады және оқу пәнінің абстракталы сипаты мен кәсіби қызметтің нақты сипаты арасындағы қарама-қайшылықты шешеді. Қойылған мақсат пен өткізу әдістемесімен ерекшеленетін іскери ойынның көптеген атауы мен түрлері бар: дидактикалық және басқару ойындары, рөлдік ойындар, мәселелі-бағытталған, ұйымдастырылған-қызметтік ойындар және т.б.

Ауызша сұраудан да қашпауымыз керек, білімді тексеру және бағалау барысында кең таралған үрдіс болып табылады. Бақылаудың бұл әдісінің мәні – оқытушы студенттерге өтілген материалдар бойынша сұрақтар қойып, берген жауабын бағалайды және оны игеру деңгейін айқындайды. Кейде ауызша сұрауды «әңгімелесу» деп те атайды. Оқытушы бір білім алушыға барлық тақырыпты тұтастай баяндап беруге ұсыныс жасай алады. Берілген біртұтас жауап оның берген ойының толықтығын және білімінің тереңдігін анықтауға мүмкіндік береді. Бірақ, алдағы уақытта оқытушы әр сабақта қолданатын студенттердің білімін бақылау әдісінің ауызша сұрау түрінің өз кемшіліктері де бар, яғни көп уақытты талап етеді және сабақ барысында 3-4 білім алушының ғана білімін тексеруге мүмкіндік береді.

Оқытушы студенттерге баяндама қандай талаптарға жауап беретінін түсіндіруі қажет. Баяндаманың тақырыбын тұжырымдағаннан кейін жұмыс барысында қолданған авторларды атау қажет, баяндама жоспарын айтып, түпнұсқаға сүйене отырып, авторлардың сөздерінен үзінділер келтіріп, белгіленген сұрақтарды қысқаша қарастыру және мүмкіншілікке байланысты өзінің ұстанымын айту.

Каптерев (2003) те мұғалімнің кәсіби әрекетіне назар аударып: «Практическое обучение укрепляет знания, делает их живыми и деятельными» деп жазған.

Тәжірибелік нақты ситуацияларды талдау сабағын да назарда ұстаған жөн. Нақты ситуацияларды талдау – білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруды ұйымдастыру болып табылады. Ол мақсатына қарай жеке сабақ түрінде немесе оны ұйымдастырудың әр бөлігінде, оқып үйренуде белсенділікті арттыру ретінде де қолданылады.

Өзіндік тәжірибелік сабақ түрі ретінде нақты ситуацияларды талдау – берілген уақыт аясында тәжірибелік қызметте туындап жататын бір қатар мәселелерді шешу жолдарын катастыру барысындағы білім алушылардың оқу-танымдық белсенділікті арттырудың амалы.

Нақты ситуацияларды талдауды оқытушының (немесе бірнеше оқытушының) жетекшілігімен білім алушылардың қазіргі қалыптасқан жүйе болуы мүмкін және үлгілі жүйенің арасындағы айырмашылықтарды жоюға бағытталған әрекеттері мен іс-шараларының жиынтығы деп түсінген дұрыс.

Оқу барысында нақты ситуацияларды талдаудың көздейтін мақсаттары:

- білім алушылардың ситуацияның мазмұнында бар мәселелерді, сұрақтарды, міндеттерді анықтап шешу үшін қажетті талдай білу мүмкіндіктерін жетілдіру,
- әртүрлі ситуацияларды талдай алу дағдысын дарыту,
- студенттерді нақты тәжірибедегі ситуацияларда шешім қабылдау үдерісімен таныстыру,
- теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде қолдану дағдыларын дарыту.

Қорытынды

Бұдан шығаратын тұжырымымыз, жоғары оқу орындарында бұл пән тек қана дене белсенділігін арттыру үшін ғана емес, болашақ мамандардың психологиялық және әлеуметтік бейімделуіне де ықпал етеді. Қазіргі таңда білім берудің жаңа талаптарына сай, дене тәрбиесі де жаңашыл әдістермен жүргізу аса тиімді болмақ.

Тағыда қайталаймыз, ЖОО студенттері үшін дене шынықтыру сабағы салауатты өмір салтына үйретудің, аурулардың алдын алудың және тұлғалық дамудың маңызды құралы. Зерттеулер көрсеткендей, тұрақты дене белсенділігі адамның жұмысқа қабілеттілігін арттырып, оқу үлгеріміне оң әсер етеді.

Сабақтарда спорттық ойындар, жаттығулар, туризм элементтері, фитнес бағдарламалары қолданылса, құба-құп. Қарағанды қаласының кәсіби спорт түрлері бойынша секциялар ашылып, студенттер жарыстарға дайындалып, қатысып жүр. Бұл жастардың ынтасын оятып, ұжыммен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады. Соңғы бокстан әлем чемпионатында басты тұғырға көтерілген жерлесіміз Аида Әбікеева соның жарқын айғағы.

Жалпы, спорт сабақтары да қиындықтардан ада емес. Кейбір оқу орындарында спорт залдарының жетіспеуі, құрал-жабдықтардың ескіруі, уақыт тапшылығы және студенттердің пәнге немқұрайлы қарауы дене шынықтыру сапасына кері әсер ететіні кәміл. Жоғары оқу орнындағы тәжірибелік дене шынықтыру сабағы білім алушылардың денсаулығын нығайту, стрессті азайту, белсенді өмір сүру дағдысын қалыптастыру жолындағы маңызы ееркше дей аламыз. Бұл пәнге деген көзқарасты жаңғырту, заманауи әдістер енгізу арқылы оның тиімділігін мейлінше арттыруға болады.

Пауло Фрейре атап көрсеткендей: «Білім не қоғамдағы үстемдіктің құралы ретінде қызмет етеді, не болмаса ол еркіндіктің тәжірибесіне айналады, адамдардың шынайылықты сыни әрі шығармашылық тұрғыда ұғынуына жол ашады» (Freire, 2005) Бұл ой тәжірибелік сабақтың тек білім беру құралы ғана емес, сонымен бірге еркіндік пен шығармашылық тәжірибесі екендігін дәлелдейді.

Ұсыныстар

Жасыратыны жоқ, кейбір ЖОО-ларда спорттық инфрақұрылымның жетіспеушілігі, спорт жабдықтарының тозуы, студенттердің немқұрайлылығы сынды мәселелер кездеседі. Сондай-ақ онлайн оқуға көшу кезінде бұл пәннің тиімділігі де төмендегені байқалды. Мұның барлығы

дене тәрбиесін жетілдірудің жаңа тәсілдерін енгізуді талап етеді. Сондықтан әрбір студент бұл пәнге байыппен қарап, белсенді қатысуы қажет. Ал оқу орындары өз тарапынан инфрақұрылымды жақсартып, заман талабына сай әдістемелер енгізуі тиіс.

Осыған орай ғалымдар да дене шынықтырудың маңыздылығын атап өтеді. Мысалы, Демеуов, Жунисов және Мустафаев (2020): «Дене шынықтыру студенттердің денсаулығын нығайтумен қатар, олардың ерік-жігерін, мінез-құлқын тәрбиелеудің маңызды құралы болып табылады» деп көрсетеді. Ал Белегова (2021) болса, «Жоғары оқу орындарында дене тәрбиесін жетілдіру болашақ мамандардың кәсіби дайындығы мен өмірлік дағдыларын қалыптастырудың басты факторларының бірі» екенін айтады.

Қаржыландыру туралы мәлімет

Бұл зерттеу қаржыландырусыз жүргізілді.

Мүдделер қақтығысы

Авторлар мүдделер қақтығысы жоқ екенін мәлімдейді.

Авторлардың үлесі

Бегимов Д.О. - тұжырымдама, әдіснама, деректерді талдау; Алимжанов Д.С. – деректерді талдау, қорытынды мен редакциялау.

Деректердің қолжетімділігі

Бұл мақалада қолданылған деректер авторлардың сұрауы бойынша қолжетімді.

Әдебиеттер тізімі/ References

1. Abai. (1993). *Qara sozder* [Words of edification]. Almaty: Zhazushy.
2. Altynsarin, Y. (1988). *Tandamaly pedagogikalyq mura* [Selected pedagogical works]. Almaty: Mektep.
3. Anwar, C., et al. (2023). The capability of vocational education students in industrial practice learning programs. *Journal of Technology and Science Education*, 13(3), 657-672. <https://doi.org/10.3926/jotse.1960>
4. Baitursynuly, A. (1989). *Til tagylymy* [The science of language]. Almaty: Ана тілі.
5. Belegova, A. A. (2021). *Bolashaq dene shynyqtyry mugalimderiniñ reflektivtik mádenietin qalyptastyry* [Formation of reflective culture of future physical education teachers] (PhD dissertation). Abai Kazakh National Pedagogical University. URL: <https://abaiuniversity.edu.kz/docs/doctoranti/begelova/Dissertation.pdf>
6. Brown, D. M., Meca, A., & Osman, A. (2025). Development of the multidimensional inventory of physical activity identity. *Psychology of Sport and Exercise*, 102990. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2025.102990>
7. Dewey, J. (2004). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Mineola, NY: Dover Publications.
8. Dalabayev, T., Skakov, M., Choruh, A., & Nurizanova, M. (2025). The role of physical practical course in improving research skills of future teachers. *Vysshaya shkola Kazahstana*, 49(1). <https://doi.org/10.59787/2413-5488-2025-49-1-37-51>
9. Demeýov, A. Q., Junisov, G. B., & Mustafayev, I. T. (2020). Stýdentterdiñ dene shynyqtyryyn qalyptastyry [Formation of students' physical education]. *Qazaqtaný*, 93. URL: <https://auezov.edu.kz/media/attachments/2021/12/22/vi-qazaqtan-20201.pdf#page=93>
10. Freire, P. (2005). *Pedagogy of the oppressed* (30th anniversary ed.). New York, NY: Continuum.
11. Gao, X., Wang, X., Chee, C. S., bin Samsudin, S., Hassan, M. Z., Ma, L., ... & Zhang, Y. (2025). Predictive model of the relationship between social support, body image perception, and physical activity among university students. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1),

1-8. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04854-4>

12. Ismailov, D. M. (2022). Methodology of practical lessons in physics to students of technical higher education institutions on the base of scientific and educational methods. *Web of Scientist*. 3(11), 1271-1273. DOI: <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/F3A9Q>

13. Kapterev, P. F. (2003). *Didaktika [Didactics]*. Moscow: Akademicheskii proekt.

14. Kerimbayev, N., Abdykarimova, S., & Sharmuhanbet, S. (2015). Methodical Aspects of Informatization of Physical Education at a Higher Education Institution. arXiv preprint arXiv:1504.02837. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1504.02837>

15. Krasinskaya, E. S. (2019). The essence and significance of the practice-oriented approach in the implementation of professional training programs in educational organizations of the Ministry of Internal Affairs of Russia. *Police Activity*, 2019(6), 1–7. <https://doi.org/10.7256/2454-0692.2019.6.31463>

16. Meñlibaev, Q. N., & Bekturganova, B. I. (2020). *Qazaqstan Respublikasında jastardyn azamattıq biregeyligin, otansúıgıstigin qalyptastyrdagı joǵary mekteptiń róli* [The role of higher education in shaping the civic identity and patriotism of youth in the Republic of Kazakhstan]. Qaragandy: Bolashaq-Baspa.

17. Odinaboboyev Fazliddin Bahriddin o'g'li. (2025). Individual Practical Forms and Means of Improving Vocational Education Through Developing the Initial Mechanisms of National Craftsmanship in Primary Grade Students. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 5(01), 49–51. <https://doi.org/10.55640/eijmrms-05-01-10>

18. Peromingan, R., Paringit, S., Tan, D. J., Tinaytina, Z., Misil, E., & Tagare, R. J. (2025). Fit to connect: The role of physical activity in enhancing social self-efficacy among students. *Multidisciplinary Reviews*, (Accepted Articles). DOI: <https://10.31893/multirev.2026090>

19. Qyzylov, M. A., & Serimov, E. E. (2012). *Ádisnama (oqytýshynyń sheberligi)* [Methodology (the teacher's mastery)]. Qaragandy.

20. Tey, W. Y., Loo, R. Y., Tsai, M. C., Say, Y. H., Ng, A. K., Tan, S. S., ... & Tan, C. X. (2025). Physical activity, eating behavior, and body image perception among university students. *Discover Social Science and Health*, 5(1), 17. DOI: <https://doi.org/10.1007/s44155-025-00157-w>

21. Tao, X., Wu, X., Fu, J., Xiao, Y., & Zhong, T. (2025). Associations between physical activity and health-related quality of life among university students in Zhuhai, China. *Scientific Reports*, 15(1), 31319. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-025-15822-y>

22. Wu, K., Sun, X., Zhang, R., Wu, J., & Gan, F. (2024). Construction of evaluation standard system of university practice teaching under the background of big data. *Journal of Computational Methods in Sciences and Engineering*, 24(6), 3646-3659. <https://doi.org/10.1177/14727978241296990>

23. Wang, Ch., & Li, A. (2022). Research on Teaching Mode Reform of Practical Training Courses in Higher Vocational Education. *Curriculum and Teaching Methodology*, 5(3), 126-131. DOI: <https://doi.org/10.23977/curtm.2022.050318>

24. Zaitseva, L., & Misnevs, B. (2019). Competency-based approach teaching software engineering. In *Smart education and e-learning 2019* (pp. 231-241). Singapore: Springer Singapore.

25. Zhou, Q., et al. (2023). Practices of teaching competency development. In *Handbook of teaching competency development in higher education* (pp. 127-154). Singapore: Springer Nature Singapore.